

Ultimul capitol, cel de **Concluzii** (p. 290-305), sintetizează principalele idei ce se desprind din prezentarea amplă a diferitelor aspecte menționate și de noi în rândurile de mai sus. Volumul este completat cu o amplă bibliografie, dovadă a intensei documentării asupra diverselor probleme abordate de autor și o bogată ilustrație (246 planșe) cu materiale arheologice, în cea mai mare parte inedită. Nu pot încheia această scurtă prezentare decât prin a felicita autorul pentru impresionantul volum de muncă depus și să-i doresc aceeași putere de lucru în proiectele pe care le are în lucru.

Gruia FAZECAȘ

Demjén Andrea (Szerkesző), *Gyergyószentmiklós a régészeti kutatások tükrében*, Koloszsvár/Gyergyószentmiklós, Erdélyi Múzeum Egysület / Tarisznyás Márton Múzeum, 2016, 215 p.

Îmi face o deosebit de mare plăcere să prezint volumul editat și coordonat de colega Demjén Andrea referitor la cercetările arheologice desfășurate în raza localității Gheorgheni, jud, Harghita. Bucuria de a vedea publicate rezultatele cercetărilor arheologice desfășurate pe parcursul anilor 2009-2016, într-un mod ce se înscrie în trendul actual de cercetare arheologică – cel pluridisciplinar – este însoțită de frumoasele amintiri personale legate de participarea mea la campania de cercetări din anul 2013 desfășurate la Pricșke.

După obișnuitele părți introductive caracteristice unui volum: o **Prefață** realizată de către Csergő Tibor András, directorul Muzeului Tarisznyás Márton din Gheorgheni (p. 9-10) și o **Introducere** a editorului volumului (p. 11-12), se trece la prezentarea propriu-zisă a cercetării arheologice. Cartea este structurată pe trei obiective cercetate: Cetatea Both, Biserica Sf. Nicolae și Vama/

Carantina de la Pricșke. În preambulul monografiei cercetării arheologice dedicată localității arheologice, Demjén Andrea, prezintă principalele repere cronologice ale **Gheorgheniului în izvoarele medieval și premoderne** (p. 13-21); deși localitatea este pomenită pentru prima dată la 1333-1334, sursele scrise nu reușesc să ofere prea multe informații despre viața acestei comunități, astfel că cercetarea arheologică vine să îmbogățească informațiile privind istoria orașului Gheorgheni.

Primului sit arheologic investigat, Cetatea Both îi sunt dedicate două studii. Demjén Andrea prezintă **Cercetările arheologice la Cetatea Both** (p. 13-47). Ca și alte cetăți din „Secuime”, nici cea de la Both nu beneficiază de atenția documentelor medievale; astfel s-a impus investigația arheologică de la Cetatea Both. În 2009 este reluată cercetarea arheologică, cercetare precedată de ridicare topografică, fotografie aeriană, investigații georadar și măsurători magnetometrice ale sitului (din păcate perturbate de numeroase structuri metalice aflate în sit ca urmare a intervențiilor antropice ulterioare). Aceste date, coroborate cu rezultatele obținute în cele 14 secțiuni deschise au scos la iveală zidul circular de incintă și turnul cetății. Analiza materialului arheologic indică faptul că

cetatea a funcționat în perioada cuprinsă între a doua jumătate a secolului al XIII-lea și secolul al XVII-lea. În ceea ce privește rolul cetății, se pare că fortificația a funcționat ca și reședință nobilă privată. Resturile osteologice de animale descoperite fac obiectul studiului **Oase de animale de la Cetatea Both** realizat de către Tugya Beáta (p. 49-54). Analiza realizată pe un eșantion mic de oase (54) a reușit să determine un număr de 34 de piese, care cu excepția unui fragment de os de cerb, restul aparțineau unor animale domestice.

Cel de-al doilea obiectiv asupra căruia se opresc autorii volumului este Biserica Sfântul Nicolae. Coordonatorul volumului și în fapt autorul cercetării arheologice, Demjén Andrea prezintă **Cercetarea arheologică a bisericii Sântului Nicolae din Gheorgheni** (p. 61-95). Istoricul cercetării ilustrează bogăția documentelor din secolele XVII-XVIII referitoare la această biserică. Și la acest obiectiv cercetările demarează în anul 2009, o altă campanie petrecându-se în 2013. Și la acest obiectiv s-au făcut investigații georadar. Săpătura arheologică a dus la descoperirea unor structuri ce aparțineau probabil unei biserici ce a funcționat anterior. Datarea ^{14}C a mormântului M 27 (1245-1282) a confirmat această ipoteză. Cele trei secțiuni deschise în 2013 au dus la identificarea zidului de incintă al cimitirului din jurul bisericii, zidului sudic al altarului bisericii gotice și a contrafortului sud-estic al corului poligonal. Cercetarea navei bisericii medievale în S1 a dus la concluzia că aceasta a avut două etape anterioare celei gotice: una arpadiană suprapusă de biserică de secol XIII-XIV. Analizele dendrocronologice indică faptul că nava și turnul bisericii au fost probabil conectate la sfârșitul secolului al XV-lea. Tot acestui obiectiv îi este dedicată o **Analiză antropologică a materialului osteologic uman** realizată de către Claudia Radu (p. 97-106), care a dus la identificarea a 86 de indivizi (50 copii și adolescenți, 36 de adulți), fiind identificate expuneri la boli, malnutriție, etc. Deosebit de interesant din punct de vedere antropologic este faptul că traumele și fracturile identificate au fost observate exclusiv în cazul femeilor și copiilor, realizate perimortem, aspect ce poate ridica întrebări de natură behavioristă. **Cercetarea dendrocronologică a turnului și șarpantei bisericii romano-catolice** la care am făcut referire mai sus a fost realizată de către Tóth Boglárka, Botár I. și Grynaeus A. (p. 107-131.).

Ultimul și poate cel mai interesant sit investigat este Carantina de la Pricske. **Cercetările arheologice de la fortificația și carantina de la Pricske** ne sunt descrise de către Demjén Andrea (p. 135-194). Acest obiectiv a reprezentat un punct de staționare obligatoriu a persoanelor și a mărfurilor (cu precădere turme de animale) la granița dintre Transilvania și Moldova, ce avea ca scop limitarea răspândirii epidemiilor. După un scurt istoric al acestor puncte sanitare, autoarea trece în revistă documentele (de secol XVIII) referitoare la acest punct. Și aici au fost utilizate mijloace și tehnici moderne ce cercetare: ridicare topografică, modele 3D ale terenului, fotografie aeriană și investigații georadar și magnetometrice.

Săpătura propriu-zisă a scos la lumină o locuință situată în interiorul unui șanț de formă patrulateră cu latura de cca. 50 m săpat în stâncă situate chiar pe vârful muntelui, ce reprezenta probabil fortificația acestui punct de vamă. În zona vămii au fost investigate un număr de 6 clădiri ce aveau dimensiuni cuprinse între 15,2 x 6,6 m (clădirea 2 – ce beneficia și de pivniță) și 6,6 x 3,9 m (clădirea 3). Clădirile aveau până la 3 încăperi, fiecare dintre acestea fiind dotate cu instalații de încălzit. Clădirile erau realizate din bârne de lemn așezate pe o fundație din piatră. Aceste clădiri deserveau atât personalul carantinei cât și neguțătorii care o tranzitau. Din repertoriul artefactelor descoperite alături de ceramica specifică oricărui sit arheologic, merită amintite fragmentele de cahle provenind de la instalațiile de încălzire atât de necesare în această zonă și la această altitudine (1500 m.) chiar și în timpul verii (lucru binecunoscut chiar pe propria-mi piele). De asemenea au mai apărut fragmente de recipient din sticlă și monede.

Oasele de animale descoperite la carantina de la Pricske au fost analizate de către Tugya Beáta (p. 195-210). În primul rând, este puțin neobișnuit ca material arheozoologic aparținând secolului al XVIII-lea să fie cercetat (personal mă întâlnesc pentru prima oară cu așa ceva). Au fost descoperite și analizate peste 2350 de bucăți de oase din care

majoritatea (peste 95%) aparțin speciilor domestice. Fără a critica munca depusă de autoarea capitolului, îmi permit să atrag atenția asupra faptului că un număr de 24 de fragmente de oase de animale sălbatice și implicit vâdate, dintr-un total de 2354 de bucăți, reprezintă 1,01% și nu, cum probabil dintr-o greșeală de tastare a apărut, 1,4% (p. 196). Unul dintre cele mai importante rezultate ale acestei analize o reprezintă lumina care o aruncă asupra obiceiurilor culinare a epocii. Cel mai frecvent a fost consumată carnea de vită (59,3%) și mai puțin de ovicaprine (24,1%) ori porc (10,5%). Carnea de păsări era rar consumată (2% găini și 0,7% găște). Totuși nu trebuie să scăpăm din vedere condițiile puțin neobișnuite ale sitului de aici, datele obținute nu reflectă o imagine reală privind alimentația cotidiană.

Merită amintite aici calitatea grafică a volumului care pune în valoare reconstituirile de sit sau elemente arhitecturale, artefactele descoperite, planurile și imaginile realizate în timpul cercetării, precum și ilustrarea unor activități mai prozaice însă cotidiene în desfășurarea unui șantier arheologic. Nu în ultimul rând, vreau să subliniez publicarea pentru fiecare capitol în parte a unor rezumate consistente în limba română și engleză (realizate de Cristina Cordoș, care alături de alții a participat la cercetările publicate cu această ocazie), fapt care face ca rezultatele cercetării arheologice să fie mult mai accesibil și celor mai puțin familiarizați cu limba maghiară însă doritori în a cunoaște și a fi la curent cu noile contribuții în domeniu.

Gruia FAZECAȘ

András Kubinyi, *Matthias Rex, Budapesta, Koloszsvar/Gyorgyoszentmiklos*, Balassi Kiadó, 2008, traducere în engleză de Andrew T. Gane, 210 p.

Monografia *Matthias Rex*, scrisă de András Kubinyi, are o valoare deosebită și umple un gol din istoriografia românească. Deși domnia regelui Matia Corvin (1443-1458-1490) a reprezentat și continuă să reprezinte un subiect controversat din istoria Transilvaniei și a românilor, lipsește o monografie scrisă de un istoric român, care să sintetizeze punctele de vedere ale istoriografiei românești și să propună o viziune proprie asupra acestei epoci. Cu toate acestea, în ultimii ani au apărut lucrări de valoare privind diverse aspecte ale domniei acestuia și ale relațiilor cu românii¹. Volumul publicat de András Kubinyi este puțin accesibil istoricilor români, nu a fost publicat în limba română și lipsește din bibliotecile din România. Din această cauză, am considerat necesară punctarea celor mai importante aspecte pe care le-a relevat autorul și o descriere mai consistentă a structurii volumului.

Istoricul și academicianul Andrs Kubinyi (1929-2007) a studiat peste cincizeci de ani epoca regelui Matia² (Mátyás, Matthias, Matija) Corvin și a celor doi Jagielloni (1490-1526),

¹ Alexandru Simon, în Ștefan cel Mare și Matia Corvin. O coexistență medievală, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2005, descrie în detaliu domnia și acțiunile regelui ungar și face o paralelă cu faptele domnitorului moldav. Cu toate acestea, autorul nu sintetizează riguros, prin intermediul unei structuri și argumentații clare, aspectele esențiale din viața acestuia. László Koszta, Ovidiu Mureșan, Alexandru Simon, (ed.), *Stephen the Great and Matthias Corvinus and their Time. In Memoriam Virgil Cândea et András Kubinyi*, Cluj-Napoca, IDC Press, 2007.

² Amintim dintre celelalte lucrări ale istoricului maghiar legate de domnia regelui Matia Corvin: *Matthias Corvinus. Die Regierung eines Königreichs in Ostmittel-europa, 1458-1490*, Herne, 1999; Nagybirto és főúri rezidencia Magyarországon a XV. század közepétől Mohácsig [Land ownership and baronial residences in Hungary from the mid-fifteenth century until Mohács]. *A Tapolcai Városi Múzeum Közleményei* 2 (1991): 211-28; *A Magyar Királyság népessége a XV. század végén* [The people of the Kingdom of Hungary in the late fifteenth century]. *Történelmi Szemle* 38 (1996): 135-61; *Bárók a király tanácsban Mátyás és II. Ulászló idején* [Barons in the royal council under Matthias Corvinus and Vladislaus II]. *Századok* 122 (1988): 147-215; *A Mátyás kori államszervezet* [Government administration during the age of Matthias Corvinus]. In *Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv*, 43-53; *Mátyás király ausztriai kormányzata* [The rule of King Matthias in Austria]. *Levéltári Közlemények* 63 (1992): 111-21.